

OPONENTSKÝ POSUDEK

Jméno disertanta/disertantky:	Mgr. Bc. Michael Urban
Téma práce:	Vývoj českého vodního práva a právních vztahů spojených s vodou
Rozsah práce:	783009 znaků včetně mezer
Datum odevzdání práce:	05.10.2022

1. Aktuálnost (novost) tématu

Posuzovaná disertační práce zpracovává problematiku dějinné úpravy českého vodního práva a právních vztahů spojených s vodou. Jedná se o velmi široké téma, a to jak z hlediska časového, tak s ohledem na právní instituty, jež by mohly být prací dotčeny. Zatímco v oblasti novodobějších dějin vodního práva, tzn. historické etapy 19. a 20. století (např. Randa Das österreichische Wasserrecht, Karel Jičínský Vodní právo, sbírky odvětvových právních předpisů např. od Janíka či Müllera, hesla ve slovnících a encyklopediích) a zvláště moderního vodního práva a vodohospodářských vztahů existuje poměrně dostatek literatury, zejm. oné, zabývající se uvedenou problematikou z pohledu tehdejší či prezentní současnosti, komplexní zpracování doposud chybí. Velmi záslužný a kvalitní projekt Arnošta Kulta z poslední doby nestihl, pokud je mi známo, pokrýt zevrubně celou evoluci předmětné problematiky. Skutečnost, že text disertační práce Michaela Urbana se snaží sledovat celé období, je o to novější i aktuálnější, když umožňuje např. pro další budoucí komparativní výzkum případným zájemcům sledovat podobnosti a rozdíly, kontinuitu a diskontinuitu vývoje v českých zemích a např. v Rakousku, kde v určitých časových etapách platilo totéž právo, zatímco předtím a potom již nikoliv (stávající klíčový rakouský právní předpis je z roku 1959). Takový záběr je velmi ambiciózní a lze říci, že představuje pozitivum, avšak do jisté míry i slabinu zvolené koncepce a jejího zpracování.

Přes specifickou tématu lze právě jeho relativní novost, zatímni menší vědecké zpracování historie práva životního prostředí, možnost dalšího badatelského využití pro zahraniční i diachronní komparaci, stejně jako význam, který hraje ochrana životního prostředí a zájem o něj pro současnost a budoucnost označit za jednoznačné doklady aktuálnosti tématu.

2. Náročnost tématu na teoretické znalosti, vstupní údaje a jejich zpracování a použité metody

Práce byla vzhledem ke zvolenému tématu i rozsahu nadstandardně náročná na znalosti, schopnost získat, zpracovat a kriticky analyzovat vstupní údaje, konstruovat a konceptualizovat východiska i pro zvolení odpovídajících metod práce. Disertant si rovněž musel vymezit předmět výzkumu s ohledem na široké spektrum dotčených otázek, kdy předmětem práce není jen vodní právo, ale i právní vztahy spojené s vodou (s. 8 práce). M. Urban rovněž musel provést selekci těchto otázek pro účely funkčního, promyšleného a racionálního zpracování matérie. Kromě právních a právněhistorických publikací čerpal disertant i z textů dalších oborů. Již na tomto místě lze říci, že se taková selekce a zpracování vcelku zdařily a propojily jak teoreticko-pojmové prvky, širší historické trendy překračující hranice českých zemí (lze tedy spatřovat i komparativní elementy) i dílčí matérii (vodní právo, vodní díla, mlynářství a rybářství atd.) a dokonce i osobnosti českého vodního práva (přesněji vodního práva českých zemí). Samozřejmě v dílčích věcech je možné vznést určité připomínky např. k nevyrovnané hloubce zpracování u institutů stojících v zásadě na téže úrovni.

Jak je uvedeno v práci „*Nezbytný metodologický aparát poskytuje právněhistorickému výzkumu práce z oboru pomocných věd historických.*“ (s. 21 práce). Práce pracovala s metodami deskriptivní, logickou, analytickou, syntetickou, ale i statistickou a komparativní, osobnostních medailonů apod. Použité metody jsou přiměřené vybranému tématu i koncepci jejího zpracování.

3. Formální a systematické členění práce

Oponovaná disertační práce je zahájena úvodem (s. 8 – 12 práce), v němž se čtenář dočte jak o pojmu voda a vodní právo, významu vody a o stručné chronologii, tak o cílech práce a struktuře disertační práce. Na tomto místě by mohla být také provedena analýza stávajícího stavu zkoumání a nejdůležitějších zdrojů, která je zařazena do následující kapitoly, což vzhledem k rozsahu lze označit za účelné. Poté následuje kapitola věnující se vymezení pojmů, účelu a charakteru vody a vodního práva, pramenům vodoprávně-historického výzkumu a zhodnocení pramenů a literatury (s. 13 – 32 práce). Následují dvě kapitoly, jejichž nezařazení do práce by zřejmě nemuselo mít významnější vliv na koncepci ani obsah práce, totiž kapitola věnující se tzv. vodnímu právu v pravěku a neantických starověkých oblastech (s. 32 – 37 práce) a kapitola věnující se tzv. římskému vodnímu právu (s. 37 – 47 práce). Pokud již bylo starověké právo do práce zařazeno, bylo by možné zmínit také právo asyrské, čínské, indické či řecké, kdy např. Lex Rhodia podle Petra Dostálíka a Bohumila Poláčka byla ovlivněna právě řeckým právem. U římského práva, které, jak uvádí autor, mělo význam zejména propedeutický a principiální, a jež by proto mohlo být například zařazeno např. v části pojmově výkladové, by pak bylo dobré konceptualizovat evoluci práva, tj. co bylo z vodního práva obsaženo ve starších pramenech a co v právu justiniánském, vliv recepce (glosátorů, komentátorů ad.) a především pandektistiky na proměnu a moderní podobu těchto institutů a zásad. Ve stávající podobě se jedná spíše o výběrový popis některých norem, zřejmě dle dostupnosti zdrojů. Při citacích není sjednocená forma, kdy někdy na prvním místě je někdy text český a někdy latinský (s. 40 práce versus s. 43 práce nebo s. 76 práce versus s. 77 práce). Chybí např. zmínka o Hermogenianově kodexu či o byzantských kodexech následujících justiniánskou kodifikaci, přičemž není jasné, zda je to z důvodu absence vodoprávních otázek v těchto pramenech či se s nimi práce nevyvířala. Čtvrtá kapitola (s. 47 – 68 práce) obsahuje stručný přehled vodního práva ve vybraných státech Evropy, kdy se autor soustředil na středoevropskou oblast (Rakousko, Německo, Polsko, Maďarsko, Slovensko).

Konečně pátá kapitola zahajuje text představující gros práce, totiž výklad o vývoji vodního práva a právních vztahů spojených s vodou v českých zemích, když se věnuje období do husitství (s. 68 – 121 práce). Následují kapitoly zkoumající evoluci právní úpravy ve stavovství a absolutismu (s. 121 – 208 práce), přesněji řečeno do r. 1811, když zlomovým rokem byla platnost klíčového předpisu soukromého práva – Všeobecného občanského zákoníku rakouského, byť absolutismus jeho vydáním samozřejmě neskončil, naopak trvala tzv. doba předbřeznová. Dalším časovým zlomem rozlišujícím kapitolu, je v práci vydání vodního zákona v roce 1869. Kapitoly se tedy zabývají obdobím od vydání ABGB do vydání vodního zákona (s. 208 – 237 práce) a následně etapou od vydání vodního zákona do vzniku samostatného Československa (s. 237 – 250 práce). V rámci systematického členění práce tím začínají kapitoly, u nichž dle chronologie nebyly za základ vzaty odvětvové předpisy zkoumané materie, nýbrž skutečnosti politického vývoje či ústavního stupně právní síly. Jedná se o kapitoly pokrývající vývoj právní úpravy předmětné problematiky v letech 1918 – 1938 (s. 250 – 264 práce), vývoj v období Protektorátu Čechy a Morava (s. 264 – 280 práce), období 1945 – 1960 (s. 280 – 310 práce). Zde lze upozornit na skutečnost, že při tomto pojetí rozdělení kapitol vypadlo období tzv. 2. republiky. Další kapitola má opět

určující hranici vodní zákon, konkrétně jeho účinnost, tj. rok 1975 (s. 310 – 312 práce), poslední dvě kapitoly týkající se normativního vývoje však jsou opět rozhraničeny politicky relevantním datem, rokem 1989 (s. 312 – 324 práce). Střídání kritéria rozhraničujícího jednotlivé kapitoly je poněkud překvapující a pro čtenáře je jeho volba v konkrétních případech mezi kapitolami ne zcela jasná. Ve všech kapitolách se práce soustředí na vybrané otázky, především na vodní právo, mlynářství, rybníkářství či rybářství, plavbu, přehrady, horní právo ad., přičemž jsou některé subkapitoly přidávány či ubírány, aniž by bylo zcela zřejmé kritérium jejich (ne)zařazení.

V poslední kapitole oponované disertační práce (s. 324 – 336 práce) se kol. M. Urban věnoval osobnostem českého vodního práva, což lze považovat mj. za vhodnou reflexi odvětvové jurisprudence a rovněž koncepce osobností v dějinách v rámci zkoumaného právního tématu. Opět i zde by však vynechání této materie nemělo dopad na celkové vyznění práce. Práce je zakončena přehledovým shrnujícím závěrem (s. 337 – 344 práce), který působí spíše jako stručný přehled obsahu disertační práce než konceptualizační výstup, nicméně přesto lze hodnotit i pozitivně, neboť jeho přítomnost je v obsahu práce čtenáři zamlčena, když závěr z obsahu oponované práce i s paginací vypadl. Následuje seznam zkratk, seznam použitých zdrojů a přílohy, které představují velmi přínosnou část práce, neboť zahrnují jak normativní texty nebo analýzu obsahu těchto textů, tak příklady aplikační praxe i vyobrazení.

4. Vyjádření k práci

Posuzovaná disertační práce se zdařile snaží představit komplexnější pohled na problematiku právních dějin vodního práva a vztahů spojených s vodou. Reflektuje zájem disertanta o problematiku, kterou se ostatně kol. Urban zabývá již delší dobu, i velkou práci v rámci heuristiky, analýzy i zpracování, kterou si autor s tématem dal. Současně způsob zpracování rovněž reflektuje obecně historické vzdělání M. Urbana, jímž disponuje. Disertační práce je inovativní i aktuální a přináší významný podklad pro další výzkum, týkající se právních dějin životního prostředí. Vytknout lze její poněkud mozaikovitou povahu, kdy by mohlo v některých aspektech být téma konceptualizovno. Přes jisté připomínky (viz výše i následující text tohoto posudku), týkající se struktury, stylistiky i některých konkrétních elementů, lze říci, že práce zpracovala problematiku v přiměřené hloubce analýzy odpovídající vstupním informacím, zachovala logickou strukturu kombinující chronologické a věcné hledisko, po stránce formálního i systematického členění, gramatiky, stylistiky i slohu odpovídá požadavkům kladeným na disertační práce. Kol. Urban prokázal schopnost práce s odbornými zdroji i zpracování odborné problematiky v patřičné hloubce odpovídající doktorskému stupni studia. Cíle práce vytčené disertantem byly v zásadě splněny. Práci doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertační práce.

5. Kritéria hodnocení práce

Splnění cíle práce	Cíle práce vytyčené disertantem byly vymezeny jako sledování vývoje právní úpravy vodního práva a vztahů spojených s vodou včetně propojení i s poznatky o vývoji ostatních právních odvětví dotčených vodou a dále posoudit, „ <i>jaká byla povaha proměn, kterými vodní právo v 19. století (zejména v jeho druhé polovině) prošlo, jaké byly příčiny těchto proměn (s přihlédnutím k poznatkům získaným</i>
--------------------	--

	<p><i>studiem vývoje vodního práva ve starších obdobích), a zejména jaký byl osud a život nově vzniklých právních úprav.“</i> Cílem bylo popsat i další vývoj vodního práva do r. 1989 a „<i>vyložit podstatné rysy tradičních principů a institutů vodního práva a nastínit tak vodní právo v jeho plné šíři...</i>“ (s. 8 – 9 práce). Cíle práce byly v zásadě splněny.</p>
Samostatnost při zpracování tématu včetně zhodnocení práce z hlediska plagiátorství	<p>Celkové procento podobnosti ve výši 21% i maximální rozsah shody ve výši 2% jsou standardní a jsou dány povahou užitých antiplagátorských systémů kontroly na PF UK. Přestože samostatnost kvalifikační práce může nejlépe posoudit školitel/vedoucí/konzultant, ani uvedený systém, ani obsah práce nenasvědčuje tomu, že by se nejednalo o původní práci, vzniklou na základě autentické práce kol. Urbana.</p>
Logická stavba práce	<p>Co se týče struktury posuzované disertační práce, byla zvolena primárně dvě kritéria. Jednak chronologické, jednak tematické (rozuměj týkající se dílčích elementů zkoumané problematiky). Volba kritérií stavby práce náleží do autorské licence každého tvůrce. Obě kritéria, jež byla zvolena v této disertační práci, jsou v rámci oboru právní historie standardními kritérii a lze je považovat za v zásadě vhodně vybrané. Úvahu lze vést nad důvody zařazení kapitol o vodním právu v pravěku a starověku a ve starověkém Římě z oblastí velmi vzdálených našim končinám do disertační práce týkající se právní úpravy vodního práva v českých zemích a též nad stanovením časových hranic v jednotlivých kapitolách.</p>
Práce se zdroji (využití cizojazyčných zdrojů) včetně citací	<p>Při zpracování posuzované práce využil kol. Urban soudobou i dobovou literaturu, a to nejen právněhistorickou, ale i z dalších oborů, práce čerpá také z právních předpisů, tištěných i archivních pramenů i jiných zdrojů. Poznámkový aparát, seznam zdrojů i přílohy práce ukazují, že autor provedl bohatou rešeršní činnost. Vzhledem k tématu je v práci i cizojazyčná literatura. V práci je 1384 poznámek pod čarou, přičemž citace odpovídají standardizovanému formátu. Je pochopitelné, že vzhledem k rozsahu se může stát, že v práci nejsou inkorporovány všechny tituly, jež bylo možné použít, zvláště, když látka v nich obsažená se překrývá s jinými. Bylo by možné zmínit např. diplomovou práci Pavla Potůčka <i>Vodní právo a jeho historický vývoj v českých zemích z roku 2019</i>, Dostálíkův a Poláčekův článek o <i>Lex Rhodia de iactu</i> a společné říční havárii, Janíkovu sbírku nejdůležitějších platných zákonů a nařízení týkajících se vodního</p>

	<p>práva v království českém a markrabství moravském, ze zahraničí, pasáže z Mayerhoferova slovníku, ze zahraničních textů čerpal disertant spíše ze starší provenience, doplnit by bylo možné např. Zur Geschichte des deutschen Umweltrechts M. Kloepfera, Marquardtovu Umwelt und Recht in Mitteleuropa: von den grossen Rodungen des Hochmittelalters bis ins 21. Jahrhundert, Die Gewässerbenutzungen und ihre Rechtsgrundlagen im Verlauf der Geschichte des Wasserrechts, německé publikace týkající se vodního regálu etc. Citace jsou v zásadě v pořádku, vytknout lze jen drobnosti, např. na s. 50 práce není uveden zdroj informace ohledně dvorského dekretu z 16.7.1773, nařízení z 11.7.1776 a dvorského dekretu z 11.9.1785, na s. 70 práce by měl být u definice listiny, který jednoznačně naznačuje provenienci pomocných věd historických, zdroj, např. Vademecum pomocných věd historických, na s. 74 práce by místo odkazu na stránku v celém časopise Právník měl být uveden přímo konkrétní článek, tzn. Josef Slavíček Upomínky na tak zvané boží soudy (ordály), což ostatně v dalších poznámkách disertant uvádí. Na s. 253 práce by měly v poznámkách být doplněny zdroje týkající se projednávaných návrhů.</p>
<p>Hloubka provedené analýzy (ve vztahu k tématu)</p>	<p>Hloubka analýzy ve vztahu ke zvolenému tématu disertační práce je ve zvolených zkoumaných prvcích přiměřená. Vzhledem k cílům vymezeným v úvodu práce i k přílohám by se na první pohled mohlo zdát, že hlavní důraz bude kladen na 19. a první polovinu 19. století, nicméně cca 2/3 práce jsou věnovány období předcházejícímu roku 1811. V těchto pasážích je práce s ohledem na charakter dobové úpravy kazuističtější. Takové pojetí lze chápat tak, že kol. Urban soustředil svou snahu na zkoumání období, jež doposud není tolik zpracováno, což je logické. Na druhou stranu z hlediska např. diachronní komparace a případné inspirace právní úpravy de lege ferenda by bylo možné přistoupit k tématu odlišně a naopak ještě podrobněji se soustředit na období 19. a 20. století.</p>
<p>Úprava práce (text, grafy, tabulky)</p>	<p>Úprava posuzované disertační práce je vcelku jednoduší, zvolený formát odpovídá požadavkům kladeným na obdobné disertační práce. Bývá uzancí, že každá kapitola by měla začínat na samostatné stránce, což ne vždy bylo dodrženo. Obdobně nejednotný je formát odsazení odstavců. V práci a jejích přílohách obsažené texty, vyobrazení a tabulky (zejm. viz příloha s. 384 – 468 práce, ale i na jiných místech v textu, např. s. 16, s. 130, s. 289 – 291 práce,</p>

	<p>s. 306 práce, s. 321 – 324 práce) nejen, že jsou hezky zpracovány a reflektují zkoumanou materii, v některých případech se jedná o jedinečné doklady dobové aplikační praxe, normotvorby či tvorby krajiny související s vodním právem. Z pohledu právněhistorického jsou jedinečné jak rozvržení vodoprávní problematiky v rámci VZZ v historické a současné tradici a v rámci verzí zemského zřízení českého, také srovnání vodoprávních ustanovení v Koldínově zákoníku a v Krátké summě, v jednotlivých redakcích OZZ, porovnání ustanovení Koldínova zákoníku a ABGB, dále srovnání obsahu zemských vodních zákonů českých zemí, tak příklady dobových podání ve vodoprávních záležitostech či osnova unifikačního vodního zákona pro české země z roku 1940. Na s. 283 práce by mohl být text rozdělen alespoň do dvou odstavců. Rozsáhlejší vysvětlení by si z hlediska barevné strukturace zasloužila barevná tabulka k zákonu č. 254/2001 Sb. (s. 321 – 324 práce). Poněkud atypické je uzavření citací do rámečků. Sjednotit by bylo vhodné uvádění datace měsíců, tzn. unifikovat je buď na slovním nebo na číselném označení, což se liší.</p>
<p>Jazyková a stylistická úroveň</p>	<p>Jazyková i stylistická úroveň oponované disertační práce je v zásadě zdařilá. Věty jsou formulovány odborně, přitom srozumitelně. Výtku lze vést k několika drobným gramatickým nedostatkům jako jsou gramatické chyby, překlady a dále k některým formulačním či stylistickým chybám v práci obsaženým, nicméně těm se zřejmě úplně nevyhne žádná rozsáhlá vědecká práce, jež neprojde odbornou korekturou a jde spíše o okrajové drobnosti, v jinak jazykově zdařilém textu. Z výše psaných drobných gramatických nedostatků a překlepů lze zmínit např. že na s. 24 se píše o článku Josefa Hrdiny, ale ten nebyl v poznámce ani zdrojích doplněn v celé verzi, v nich navíc chybí předložka v. Na s. 50 práce jsou nadbytečná velká písmena u označení dekretů a nařízení. Na s. 58 práce je nesprávná formulace spojené namísto spojených, na s. 67 práce vypadla předložka před rokem 1918 a ve větě „<i>posun je této oblasti je umožněn</i>“ je nadbytečné sloveso, na s. 79 práce je nesprávný překlad ecclesiae jako klášter namísto správně kostel v citaci, na s. 125 práce je nadbytečně psáno č. s velkým písmenem, na s. 201 práce chybí sloveso v posledním odstavci, na s. 310 práce vypadlo písmeno ve slově „<i>vodního zákon</i>“, na s. 328 je nesprávně u promoce Zdeňka Ehlera uveden Antonín Hoetzel ačkoliv v univerzitní matrice je uvedeno jen prof. dr. Hoetzel a správně by se tedy</p>

	mělo jednat o profesora Jiřího Hoetzela nebo nedostatky v interpunkci (např. s. 32 práce „...na březích řek, jezer, a moří“).
--	---

6. Připomínky a otázky k zodpovězení při obhajobě

Jak již bylo uvedeno v rámci hodnocení posuzované práce, předložená disertační práce je celkově zdařilým počinem a přínosem v oboru právní historie zkoumajícím historii specifického právního odvětví vodního práva. Má podnětnou koncepci a obsahuje i řadu zajímavých jednotlivin i provázaných údajů. Z připomínek lze zmínit jednak např. otázku římskoprávních základů vodního práva, kdy by bylo zřejmě možné vést rozlišení mezi veřejno- a soukromoprávní složkou vodního práva. Při té příležitosti by bylo možné konceptualizovat celkové pojetí vodního práva i zodpovědět otázku, zda je možné vidět proměny či trendy v důrazu kladeném na jednotlivé složky vodního práva. Vysvětlit by bylo možné též volbu kritéria stanovení časových hranic jednotlivých kapitol, a také tabulku na s. 324 práce.

Tématem, jež by mohlo být zajímavé ze starších dějin, je rozdíl mezi germánskými a románskými vlivy ve vodním právu. Obdobné členění se v této době používá např. u právních institutů dědického práva, městského práva, procesního práva apod. Na s. 83 a 87 práce je uvedeno, že zdrojem městského práva bylo Saské zrcadlo, které ovšem obsahovalo právo zemské a lenní, přesnější by bylo hovořit o magdeburském právu vycházejícím ze Saského zrcadla ad. zdrojů, spíše než hovořit o recepci lze pak o vzájemném transferu (viz podrobněji Tieftrunk, Lück, Spáčil, Šouša, Doležal ad.). Na s. 117 práce píše autor o pražském magistrátu, který volil přísežné mlynáře. Vzhledem k tomu, že pražská města nebyla v té době sjednocena, stálo by za to upřesnit, který orgán, kterého města má text na tomto místě na mysli. U recepcí římského práva v Právech městských Království českého uvedené na s. 140 práce by bylo možné se podívat na poslední edici a také sborník příspěvků, v nichž je přímá recepcí poněkud relativizována. Za zajímavé a podnětné lze považovat akcentaci vybraných úprav vrchnostensko-poddanského práva ohledně vodního práva, neboť toto odvětví práva bývá často opomíjeno. Na druhou stranu sondážní charakter zpracování poněkud znemožňuje konstrukci zobecňujících závěrů. Na s. 209 práce jsou ve zkratce ABGB v předposledním odstavci nesprávně přeházena písmena, obdobně na s. 243 práce chybí sbírka, v níž byly jmenované předpisy publikovány. Za podnětné lze považovat i uvedení případů z živého práva. V době meziválečné Československé republiky byly pomínuty labské plavební soudy. Pasáž v období 1945 – 1989 je deskriptivnější oproti předchozím kapitolám.

Otázky:

1. Srovnání obsahu českého, moravského a slezského vodního zemského zákona z 19. století.
2. V čem vidíte nejzásadnější koncepční podobnosti a rozdíly z hlediska vodoprávní matérie v právní úpravě mezi jednotlivými obdobími, jež jste zkoumal?

Doporučení/nedoporučení práce k obhajobě	Práci doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertační práce.
--	---

V Praze dne 23.01. 2023.

Doc. JUDr. Jiří Šouša, Ph.D.
oponent/oponentka